

Pravdě-podobnost

Vědci prakticky všech oborů postrádají dnes smysl pro filosofickou zkušenost, že přibližovat se pravdě jakýmsi jejím napodobováním není vlastně cesta k pravdě, ale cesta ke lži. Veškerá přibližnost našeho poznání, které se chce blížit k pravdě tím, že na sebe bere některé její vnější rysy, tj. že se jí podobá, tedy přes pravdě-podobnost, je – pokud jde pravdu a nikoliv třeba u užitečnost, účinnost apod. – nejčastěji cestou k omylům, nepravdám a lžím, někdy dokonce podvodům (a nejednou i katastrofám z toho vyplývajícím). To přece úzce souvisí s tím, že podvod nebo lež, které lze snadno odhalit, nemohou být příliš nebezpečné, ale že tím nebezpečnější je lež, která vypadá jako pravda, a podvod, který dobře předstírá pravost a opravdovost. Podvodník totiž nesmí nikdy vypadat jako podvodník, má-li mít se svými podvody úspěch. Lež, kterou každý nebo téměř každý prohlédne, zůstane neúspěšnou lží. Má-li lež přesvědčit, musí se podobat pravdě, musí mít v sobě dokonce něco z pravdy. Proto také platí, že pravdy musí být vždycky celá, úplná, takže poloviční (nebo vůbec částečná) pravda už je lež. To vše jsou tzv. zkušenosti. Ale nyní nastává ta hlavní filosofická práce: je třeba objasnit, jak to je možné a jaký to má smysl, že lež je tím nebezpečnější, čím více se podobá pravdě. Musíme tu odložit návyky svého technického resp. technikou ovlivněného myšlení. V technice platí jisté tolerance, které představují něco jako ještě přípustnou odchylku od normy. Přípustná je taková tolerance, která ještě neohrozí plnění nějakého úkolu, nějaké funkce. V případě pravdy je funkce určitého poznání nebo způsobu myšlení atd. ohrožena nejvíc právě tam, kde by to technicky myslící člověk nejméně očekával, totiž u nejmenších odchylek, zatímco velké odchylky nezpůsobují ani velké problémy, ani velké škody. Z toho všeho vyplývá, že bychom měli dávat větší pozor na slova, jicž užíváme, a že bychom konkrétně měli přísně rozlišovat mezi tím, co je pravdě blízké, a tím, co se jí (jenom) podobá. Přibližovat se pravdě nelze jejím napodobováním, pouhou její imitací. Přibližování tu může mít jen povahu niternou, jikliv vnějšně pozorovatelnou a dokumentovatelnou. Tak může dojít i k tomu, že pravdě mnohem bližší může být spíše to, co se jí nepodobá, než co se jí podobá. Což souvisí s tím, že připodobňování vnějších rysů má charakter vědomého nebo třeba i nevědomého podvodu.

(Písek, 950826-3.)